

„Duše komunismu zemřela... v Praze v srpnu 1968.“
Navždy?

Pražské jaro působí jako historicky zodpovězená otázka. Čím více se však od této události v čase vzdalujeme a čím více se mění politické a sociální rozpoložení společnosti, tím více ji potřebujeme znovu položit. V devadesátých letech bylo vše jasné. Vojenské potlačení pražského jara v roce 1968 konečně vyléčilo lidi v Československu, ale také všude jinde, z iluzí o komunismu, a všichni pochopili, že není žádná třetí cesta, nýbrž je pouze jedna cesta: liberálně demokratický kapitalismus. Jak výstižně uvádí historik Pavel Kolář, téměř všichni se shodují na tom, že „duše komunismu zemřela... v Praze v srpnu 1968“ (citát Tonyho Judta) a že pokus o záchranu socialismu se v dlouhé perspektivě ukázal jako poslední hřebík do jeho rakve (jak to vyjádřil Jan-Werner Müller). Jak však Kolář dodává, tento soud je nejen teleologický a reduktivní, ale také fakticky problematický. Jak vysvětlit západoevropskou „rudou dekádu“ sedmdesátých let a vzestup italské a francouzské komunistické strany uprostřed let sedmdesátých?¹

¹ Kolář, P., *Interpreting the Prague Spring*, in: Schulze Wessel, M. (ed.), *The Prague Spring as a Laboratory*, Vandenboeck & Ruprecht, München 2019, s. 278.

Pražské jaro dodnes představuje symbol, který ve světě ožívá tehdy, když společnost politicky procítá a volá po hlubokých reformách mocenského a sociálního systému, jak jsme toho byli svědky v letech 2011–2012 za arabského jara, jehož název byl odvozen právě od pražského jara. Alain Badiou v arabském jaru a v souběžně probíhajících amerických a evropských masových protestech (Occupy Wall Street, Indignados, protesty v Řecku atd.) spatřoval okamžik, v němž se objevila první vlna globálního lidového protestu proti neomezené moci finanční a imperiální oligarchie a proti politické nadvládě, jež plní její požadavky. Podle Badioua tato hnutí byla slepá, naivní, roztržitá a bez nosné koncepce a trvalejší organizace, ale právě tím připomínala první povstání pracující třídy v 19. století. Signalizují „znovuzrození dějin“. Rozpřádají emancipační myšlenky, které se obrací proti zkorumpované a neživotné podobě demokracie a stejně tak proti rasistické a nacionalistické rétorice „malého fašismu“, který je na různých místech světa vyvoláván ekonomickou krizí. Badiou má na mysli přetvořenou ideu komunismu, která bude čerpat z nových protestních hnutí v našem světě.² Pražské jaro je symbolem návratu historie, který si přisvojily některé proudy v globálním protestním probuzení v letech 2011–2012. „Duše komunismu“ sice zemřela v Praze v srpnu 1968, ale zdá se, že má schopnost druhého života.

Neběží pouze o to, že soud o pražském jaru jako pohřebišti myšlenky jiné společnosti je problematický z hlediska faktické historie sedmdesátých let. Tento soud je sporný také z hlediska současného dění, kdy sociální, politická a ekologická hnutí v různých částech světa vyjadřují myšlenky a představy, které svými egalitárními důrazy odpovídají základnímu významu pojmu socialismus nebo komunismus jako společnosti překonávající extrémní strukturální nerovnosti.³

² Badiou, A., *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, Verso, London – New York 2012, s. 5 n.

³ Viz např. politické, ekonomické a ekologické koncepce amerických demokratických socialistů, které vyjádřil editor časopisu Jacobin Bhaskar Sunkara ve svém manifestu. Sunkara, J. B., *The Socialist Manifesto: The Case for Radical Politics in an Era of Extreme Inequality*, Basic Books, New York 2019.

Zároveň nastává jistá rehabilitace těchto pojmů ve filosofii a ve společenských vědách vzhledem k vážným problémům dnešního systému.⁴ Tyto pojmy se v té či oné podobě vrací na politickou i teoretickou scénu.

Tím se mění pohled na pražské jaro i na události, které se v roce 1968 odehrály v západních zemích. Nebylo to konečné pohřebiště emancipační myšlenky komunismu, nýbrž pouze její dočasné uložení do hibernovaného stavu. Není sice jasné, v jaké podobě tato myšlenka oživne, ale jisté je přinejmenším to, že dnes nikdo nemá jistotu, že skutečně navždy zemřela. Pražské jaro a západní protestní hnutí roku 1968 byla aspoň v Evropě posledním historickým ztělesněním myšlenky komunismu, v němž se na jedné straně projeví limity marxistické politiky, ale na druhé straně se objevily náběhy k nové emancipační politice, která vztah mezi společenskou emancipací a státem uchopí jiným způsobem, než tomu bylo ve 20. století. Jak píšu spolu s dalšími editory knihy *Revoluce pro budoucnost. Květen 68 a pražské jaro*, události roku 1968 byly posledními evropskými revolucemi spjatými s radikálně emancipačním paradigmatickým 20. stoletím a zároveň mohou inspirovat revoluce nového typu ve 21. století.⁵

⁴ Honneth, A., *Idea socialismu. Pokus o aktualizaci*, přel. P. Elexová, VEDA, Vydavatelstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 2020. Badiou není jediný filosof, který dnes používá pojem „komunismus“, třebaže si uvědomuje všechny jeho negativní konotace. Jistý návrat pojmu komunismus na filosofickou scénu můžeme symbolicky datovat rokem 2009, kdy Birkbeck Institute for the Humanities ve Velké Británii uspořádal konferenci s názvem „Idea komunismu“. Vystoupili na ní Alain Badiou, Slavoj Žižek, Bruno Bosteels, Michael Hardt, Antonio Negri, Jacques Rancière, Alberto Toscano, Gianni Vattimo a další. Všichni vystupující se přes odlišné důrazy shodli na tom, že myšlenka komunismu je třeba vrátit její pozitivní význam. Hauser, M., *Doba přechodu. Tranzitivní ontologie a dílo Alaina Badioua*, Filosofie, Praha 2021, s. 157.

⁵ Berankova, J. N., Hauser, M., Nesbitt, N. (eds.), *Revolutions for the Future: May '68 and the Prague Spring*, Suture Press, Lyon 2020, s. 12.